

LBRIS

We know  
books

Mihai Munteanu

LATINITATEA  
ROMÂNILOR  
Repere istorice

Prefață de Mihai Bărbulescu



Cluj-Napoca  
2025

## CUPRINS

PREFAȚĂ DE ACADEMICIAN MIHAI BĂRBULESCU ..... 11

INTRODUCERE ..... 15

LIMBA ROMÂNĂ,  
ELEMENTUL FUNDAMENTAL  
AL ROMANITĂȚII / 17

1. Introducere.....	17
2. Latinitatea limbii române în izvoare istorice străine.....	19
2.1. Latinitatea românilor în izvoare romane târzii și bizantine.....	19
2.2. Latinitatea românilor în scrierile autorilor italieni .....	22
2.3. Latinitatea românilor în scrierile autorilor germani, austrieci și elvețieni .....	33
2.4. Latinitatea românilor în scrierile autorilor francezi și belgieni.....	42
2.5. Latinitatea românilor în scrierile autorilor polonezi.....	47
2.6. Latinitatea românilor în scrierile autorilor unguri și secui .....	49
2.7. Latinitatea românilor în scrierile autorilor armeni și ruși .....	52
2.8. Latinitatea românilor în scrieri englezești și americane .....	52
3. Latinitatea românilor în mediul autohton.....	54
3.1. Latinitatea românilor în mediile cultivate .....	54
3.2. Perpetuarea latinității în mediul rural, prin tradiția orală.....	74
4. Limba română, genetica și latinitatea.....	79
4.1. Protocronismul: era limba latină „o limbă dacă”?.....	79
5. Deromânizarea românilor. Denigrarea limbii române .....	85
6. Genetica și latinitatea .....	87

## COLUMNĂ LUI TRAIAN ȘI LATINITATEA ROMÂNILOR / 91

1. Scurt istoric al Columnei lui Traian ..... 91
2. Ce s-a scris despre Columnă și unde se află copii ale monumentului? ..... 102
3. Columna lui Traian: „semne” ale trecerii timpului ..... 105
4. Percepția latinității în mentalul românilor prin Columna lui Traian ..... 109
5. Memorandul, Badea Cârțan și Columna lui Traian..... 112

## LATINITATEA ȘI MONARHIA / 157

1. Latinitatea românilor în documentul de proclamare a Regatului ..... 157
2. Latinitatea românilor la Expoziția Generală de la București  
din anul 1906..... 164
  - 2.1. Premisele Expoziției Generale Române..... 164
  - 2.2. Scurtă descriere a Expoziției de la București ..... 165
  - 2.3. Latinitatea românilor văzută la Expoziția de la București..... 172
  - 2.4. Vehicularea latinității românilor în contextul Expoziției ..... 177

## ROMANITATEA ÎN EMISIUNILE BANCARE ROMÂNEȘTI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX / 187

1. Apariția primilor bani românești ..... 187
2. Istoricul biletelor ipotecare, de la inițiativa legislativă  
până la retragerea lor..... 191
3. Iconografia biletelor ipotecare..... 198
4. Biletele ipotecare și primele bancnote românești..... 205

## ROMANITATEA ÎN NUMISMATICA DIN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX / 209

1. Originea românilor și iconografia bancnotelor emise  
până în 1947 ..... 209
2. Latinitatea românilor în medalistica interbelică ..... 215

1. Drumurile romane din Dacia și amintirea împăratului Traian .....	221
2. Drumurile de azi: cei 30 de ani ratați ai infrastructurii rutiere .....	225
3. Lucrări civile în propaganda monetară imperială .....	228
4. Infrastructura romană a provinciei Dacia.....	233
4.1. Podurile provinciei Dacia .....	234
4.2. Drumurile provinciei Dacia .....	245

### ROMANITATEA ÎN PERCEPȚIA COMUNISMULUI ANILOR '60-'80 / 255

1. Latinitatea în numismatică și filatelie.....	255
2. <i>Tropaeum Traiani</i> și propaganda comunistă .....	258
3. Latinitatea în cinematografia comunistă .....	264

### IMPORTANȚA LATINITĂȚII. CE NE-A RĂMAS DIN LATINITATE? / 271

ÎNCHEIERE.....	293
----------------	-----

BIBLIOGRAFIE .....	295
--------------------	-----

## INTRODUCERE

Îmi amintesc cu mare drag de copilărie, de eforturile părinților și bunicilor de a mă educa și de a-mi insufla dragostea pentru carte, școală și cultură. Îmi amintesc cu nostalgie în suflet de duminicile de la începutul anilor '80 și de fascinația cu care ascultam poveștile pe care mi le spunea tatăl meu despre Imperiul Roman și monedele cu miez de bronz, „învelite” cu o pojghiță fină de argint. Atunci, în sufletul meu de copil a început să se cristalizeze dragostea pentru istorie și pasiunea pentru Roma antică. Cu toate că nu aveam cum – la acea vârstă de doar câțiva ani – să îi înțeleg dimensiunea culturală și civilizațională, totuși în mintea mea prindea contur ideea că „Imperiul Roman a fost ceva măreț”...

Anii au trecut, iar tot ceea ce simțeam pentru latinitate și istorie s-a șlefuit apoi în școală, prin dăruirea marilor mei dascăli: Academician Prof. univ. dr. Mihai Bărbulescu, Academician Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Academician Prof. univ. dr. Nicolae Edroiu, Prof. univ. dr. Nicolae Bocșan sau Prof. univ. dr. Radu Ardevan.

Având în vedere aceste resorturi intime generate încă din copilărie, doresc să vă împărtășesc un gând, a cărui emoție o păstrez și acum vie în suflet: «Toată viața m-am grăbit să ajung la Roma... Dar, în ciuda pasiunii pentru Antichitatea latină, am reușit să vizitez „Orașul Etern” destul de târziu, la vârsta de 33 de ani, împreună cu părinții mei. Numai atunci am înțeles cuvintele pe care mi le spusese cu ceva timp în urmă tatăl meu: *„La Roma nu trebuie să te grăbești, fiindcă viitorul este doar o prelungire magică a amintirii. Aici poți învăța să-ți amintești... Dacă te gândești puțin la Imperiul Romei, ai senzația că tot ce-a făcut omul de-a lungul istoriei devine cu timpul un simplu joc de umbre în mâna destinului, chiar dacă marile creații ale anticilor au «inventat» eternitatea!»*.

Era vara anului 2009. Am fost copleșit de o mare emoție când am simțit pentru prima oară *terra Romana* sub picioare și nu mi-am exteriorizat sentimentele nici față de părinții mei, alături de care mă aflam. Erau momente în care în mintea mea se învălmășeau toate poveștile, visele și proiecțiile copilăriei, dar și informațiile din cărțile studiate în anii facultății, care mă făcuseră apoi să înțeleg de ce *„toate drumurile duc la Roma”*. Iar în tot acest marasm emoțional, sorbind din ochi fiecare metru al orașului, în

drumul spre hotel, mi-au venit în minte cuvintele marelui poet Goethe, pe care le citisem cândva, în anii studenției: „*În sfârșit, îmi pot deschide inima, [...] De-abia îndrăzneam să-mi șoptesc mie însumi încotro merg, mă temeam chiar pe drum și de-abia sub Porta del Popolo am avut certitudinea că sunt la Roma*”.<sup>1</sup>

Gândindu-mă la faptul că istoria este emulul timpului, depozitul acțiunilor, martorul prezentului și avertismentul viitorului, trebuie să conștientizăm și să ne prețuim originea și elementele care ne individualizează ca popor, ca nație. Elemente definitorii la nivel mental și spiritual, pe care noi, românii, le-am invocat de-a lungul timpului; care ne-au unit la 1918 și care ne țin și acum împreună.

Care este oare atributul pe care toți îl putem așeza pe blazonul istoriei noastre naționale?

Având ca punct de plecare această întrebare, în cele ce urmează se va pune în evidență impactul major pe care l-a avut latinitatea în cristalizarea conștiinței naționale și modul în care, mereu de-a lungul secolelor, aceasta a constituit un reper, un factor de coeziune pentru românii din toate provinciile istorice. Și, nu în ultimul rând, argumentele aduse subliniază importanța latinității în toate acțiunile românilor de justificare a dezideratului de a se alinia celorlalte state civilizate europene.

Așadar, demersul sintetizat în titlul cărții a fost declanșat de resorturi sufletești, dar fără a se altera rigoarea științifică a demersului istoric.

Acestea au fost gândurile care, transpuse în paginile dintre cele două coperti, au modelat conținutul lucrării. Cărțile se scriu din cărți, îmi spunea cineva. Desigur; dar cu toate că abordarea nu se dorește una exhaustivă, iar ideile și subiectele discutate nu sunt noutăți absolute, succesiunea în care sunt prezentate și felul în care decurge narațiunea conturează într-un mod complex și inedit scopul declarat al lucrării: semnificația și importanța Romei antice pentru români. Un subiect care, din păcate, a fost abordat prea puțin și mult prea rar...

---

<sup>1</sup> J.W. Goethe, *Călătorie în Italia*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969, p. 126.

# LIMBA ROMÂNĂ, ELEMENTUL FUNDAMENTAL AL ROMANITĂȚII

## 1. INTRODUCERE

Din perspectivă filologică, studiul unei limbi vizează în primul rând originea acesteia și modul în care a evoluat și s-a transformat de-a lungul timpului, prin contacte istorice și împrumuturi din alte limbi, până la momentul respectiv.

Româna – denumită metaforic ca „*al patrulea picior al mesei romanice*”<sup>2</sup> de către filologul suedez Alf Lombard – face parte din familia limbilor romanice, limbi ce prezintă numeroase asemănări între ele și care se subscriu arealului geografic al *Romaniei*, un termen ce definea în Antichitatea târzie teritoriile în care se vorbea latina. Datorită contextelor istorice diferite în care a evoluat fiecare limbă, acestea prezintă și unele deosebiri, motiv pentru care filologul și romanistul elvețian Walther von Wartburg alegea un titlu sugestiv pentru o lucrare a sa, *La fragmentation linguistique de la Romania*.<sup>3</sup>

Fragmentarea *Romaniei* orientale, balcanice, prin venirea slavilor (și izolarea implicită care a rezultat din acest eveniment istoric) a dus – în opinia academicianului Alexandru Graur – la „*intensificarea latinității*” limbii române, la „*rezultatul paradoxal că româna și-a păstrat mai bine caracterul latin decât celelalte limbi romanice*”. Alexandru Niculescu (în *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. I – 1965 și vol. II – 1978), explica diferențele dintre latinitatea occidentală și cea orientală prin argumente sociale (caracterul pastoral, rural, al limbii din Dacia post-romană și conștiința locuitorilor că vorbesc o limbă latină), dar și cultural-istorice: „*Latina danubiană nu a putut beneficia în timp util nici de contactul cu latina medievală a Occidentului; ea are,*

<sup>2</sup> I. Dan, *Contribuții la istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 1983, p. 15.

<sup>3</sup> K. Baldinger, *Walther von Wartburg* (<https://www.e-periodica.ch/cntmng?pid=rlr-001%3A1971%3A35%3A%3A508>).

*în schimb, legături cu latinitatea Bizanțului, prin Scythia Minor și prin cetățile de la Dunărea de Jos, care își continuă viața urbană până în secolele VII-VIII*".<sup>4</sup>

Și tocmai această izolare și poziționare periferică față de „centrul latin” au determinat caracterul arhaic al limbii române, dar și asemănările cu limba vorbită în sudul Italiei, Sardinia și Peninsula Iberică.<sup>5</sup> Legat de raportul dintre centru și periferie, lingvistul italian Matteo Bartoli lansa teoria conform căreia lateralele sunt întotdeauna mai conservatoare. În consecință, plecând de la poziționarea distală a limbii române în structura *Romaniei*, Sextil Pușcariu (autor al lucrării *Locul limbii române între limbile romanice*, 1920) descria româna ca fiind „cea mai conservativă” limbă romanică, iar Alexandru Rosetti nota: „*Caracterul conservator al vocabularului românesc de origine latină se explică deci prin criteriul ariei laterale, care a primit până la un anumit moment inovațiile venite din Italia și n-a mai participat la aceste inovații după ruperea contactelor între cele două lumi romanice*”.<sup>6</sup>

Rămânând izolată de restul *Romaniei*, populația latină nord-dunăreană și-a cultivat și apărât originea prin manifestarea individualității și apartenenței diferite în raport cu cei din jur, de sorginte slavă sau maghiară. Astfel, poporul român a dobândit o particularitate unică, aceea de a se defini din perspectivă etnică prin numele de la origine, „*romanus*” (roman).

Nu în ultimul rând, trebuie amintit faptul că elementele de lingvistică au fost folosite și în scopul demonstrării continuității populației de sorginte latină în arealul fostei provincii Dacia. În acest sens, filologul clujean Romulus Todoran afirma că fondul majoritar latin al dialectului daco-român „*nu se poate explica altfel decât admițând un larg teritoriu de formare a limbii și poporului român, în nordul și sudul Dunării, unde a existat un proces de romanizare și admițând continuitatea elementului romanic pe teritoriul vechii Dacii*”.<sup>7</sup>

<sup>4</sup> I. Dan, *op. cit.*, pp. 15, 34.

<sup>5</sup> *Ibidem*, p. 18.

<sup>6</sup> *Ibidem*, p. 30.

<sup>7</sup> R. Todoran, *Despre elementul latin în lexicul dialectelor românești*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, București, vol. II, 1971, p. 190, apud I. Dan, *op. cit.*, p. 32.

## 2. LATINITATEA LIMBII ROMÂNE ÎN IZVOARE ISTORICE STRĂINE

În ziua de astăzi, latinitatea limbii române și a poporului român sunt certitudini recunoscute de către toate instituțiile științifice și culturale, la nivel mondial; practic, negarea caracterului latin al limbii române ar echivala cu contestarea unei legi ori teoreme din fizică, matematică sau, în general, din științele exacte. Cu toate că în domeniul umanist o demonstrație nu este cuantificabilă prin rigoarea cifrelor, latinitatea românilor a fost tranșată prin analize atent efectuate în colective interdisciplinare, care aveau în componență filologi, etnologi și istorici.

Pentru ca această realitate să devină un adevăr absolut și global acceptat, nu a fost suficient ca „doar noi” să ne revendicăm latinitatea, ci a trebuit ca și ceilalți să ne recunoască drept descendenți ai lumii romane.

Deci, cu alte cuvinte, trebuie studiat modul în care ne-au privit alții, cum ne-au identificat străinii latinitatea, după care trebuie punctat felul în care noi românii, ca popor, am conservat limba, tradițiile și amintirea romanității antice. Iar pentru a înlătura orice speculație de subiectivism, acest demers trebuie realizat prin trimiteri la sursele originale, care fac de-a lungul timpului consemnări legate de români.

Așadar, pentru a putea observa percepția asupra latinității românilor din Antichitatea târzie și până în epoca modernă, în cele ce urmează se vor prezenta fragmente și citate din scrierile unor împărați, mari cărturari sau clerici ai secolelor V-XX, ordonați pe criteriul apartenenței etnice și apoi, în cadrul fiecărei categorii, pe baze cronologice.

### 2.1. Latinitatea românilor în izvoare romane târzii și bizantine

Probabil primele referiri despre limba vorbită de populația de la nord de Dunăre (din zona de vest a României actuale) găsim în consemnările făcute de Priscus Panites – retor, istoric și diplomat – component al unei delegații trimise de împăratul Theodosius al II-lea la curtea lui Attila, în anul 448 d.Chr. Pe lângă informații cu caracter geografic (descrierea amănunțită a drumului străbătut și a reliefului întâlnit), istoricul roman face câteva observații interesante legate de limbile vorbite în anturajul regelui hun.

Astfel, ajuns la curtea lui Attila și fiind salutat de un om chiar în limba greacă – „*Fiți binevenit!*”, Panites s-a arătat mirat „*că un scit vorbește în*

grecește. Căci sciții sunt amestecați și pe lângă limba lor barbară caută să vorbească sau limba hunilor, sau a goților, sau a ausonilor, atunci când unii dintre dâșzii au de-a face cu romanii”.<sup>8</sup> În continuare, la banchetul oferit în cinstea solilor imperiali, Zercon – bufonul lui Attila – „amestecând în graiul ausonilor vorbe ale hunilor și goților, a produs veselie și i-a făcut să râdă în hohote”<sup>9</sup>, iar un barbar, pentru a nu fi înțeles de altcineva, folosește „limba ausonilor” pentru a-i explica ambasadorului roman motivul pentru care Attila îl iubește mai mult pe fiul lui cel mic.<sup>10</sup>

Pentru a putea înțelege originea acestei populații, trebuie făcută următoarea precizare: *ausonii* au fost un trib din peninsula italică înaintea formării Romei, motiv pentru care mulți poeți antici foloseau metaforic numele de *Ausonia*, atunci când făceau referire la Italia.

În consecință, cine puteau fi acești *ausoni*? Dacă inițial *ausonii* reprezentau o populație importantă și războinică din Italia de sud, odată cu expansiunea romană, termenul e din ce în ce mai mult folosit pentru a-i desemna pe toți locuitorii peninsulei, cei care nu erau greci. Iar în felul acesta, de-a lungul timpului, în cercurile cultivate și în poezie, numele *Ausonia* a ajuns să definească Italia.<sup>11</sup>

Coroborând, așadar, informația oferită de Priscus Panites (utilizarea „*limbii ausonilor*” când aveau de-a face cu romani) cu semnificația termenilor *auson/Ausonia*, se poate concluziona că aceștia reprezentau populația romanizată, descendentă din provincialii rămași la nord de Dunăre, după retragerea aureliană.

Apoi, cu toate că este vorba despre realitatea lingvistică de la poalele de nord ale munților Balcani (*Haemus*), nu putem să nu amintim episodul hilar descris de Theophylactus Simocattes, petrecut în campania împăratului Mauricius Tiberius contra avarilor, din anul 587 d.Chr. În timpul unui marș de noapte al armatei romane, datorită faptului că încărcătura de pe un animal stătea să cadă, un soldat îi strigă „în limba țării” unui camarad „*retorna, retorna*”, adică să întoarcă și să fixeze povara pe

<sup>8</sup> M. Popescu-Spineni, *România în izvoare geografice și cartografice. Din antichitate până în pragul veacului nostru*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, pp. 67, 68.

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 69.

<sup>10</sup> I.-A. Pop, *Limba ca mărturie a existenței străromânilor*, Redacția *Cultura*, 29 aprilie 2017 (<https://blog.revistacultura.ro/2017/04/29/limba-ca-marturie-a-existentei-straromanilor-de-ioan-aurel-pop/>).

<sup>11</sup> *Vezi Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Stuttgart, volumul II, fasciculul 2, 1896, coloana 2561.

spatele animalului. Cuvintele acestea, repetate apoi, au fost interpretate de militari ca o semnalizare a unui pericol, ceea ce a creat panică în rândul celor două armate (romană și avară), ai căror soldați au fugit în direcții opuse. Întâmplarea este reluată de Theophanes Confessor circa 200 de ani mai târziu în lucrarea *Chronographia*, dar de data aceasta într-o formă mult mai nuanțată: „*Torna, torna fratre*”. Cuvinte care reprezintă cea mai veche atestare a limbii vorbite în zona balcanică după finalul Antichității, o latină vulgară orientală, din care a derivat apoi și limba română.<sup>12</sup> Fiindcă termenul *fratre* utilizat în această expresie este aproape identic cu vocativul românesc *frate* și diferă de cel latin – *frater*.<sup>13</sup>

În continuare, informații legate de descendența latină a populațiilor din zona Balcanilor ne parvin pe filieră bizantină. Dacă afirmația lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul (împărat între 913-959) vizează orizontul etnic iliric și în general est-european, fără referiri nord-dunărene – „*ei se numesc romani și acest nume l-au păstrat până astăzi*”<sup>14</sup>, Manuel Comnenul (1143-1180) îi descrie pe locuitorii nord-dunăreni (deci de pe actualul teritoriu al României) cu următoarele cuvinte: „*Se zice că sunt coloni veniți de demult din Italia*”.<sup>15</sup> În mod normal, exprimarea impersonală („*se zice*”) a împăratului bizantin întărește ceea ce s-ar putea defini ca o translație identitară: populația nord-dunăreană are conștiința descendenței sale, pe care, prin contactele cu alte etnii o transferă și acestora, care astfel o iau ca atare.

Tot în secolul XII, în anul 1164, cronicarul bizantin Nicetas Choniates surprinde existența vlahilor (deci a românilor) în zona de nord a Moldovei, printr-o istorisire legată de Andronic Comnenul (văr al împăratului Manuel Comnenul). Acesta, fugind din închisoare, încearcă să scape, căutând să se ascundă în nord; demersul lui a fost însă sortit eșecului, fiindcă „*a fost prins la hotarele Galiției de către vlahi*”.<sup>16</sup>

Contemporană cu informația oferită de Choniates este știrea furnizată de altă sursă bizantină. Astfel, în descrierea campaniei lui Manuel Comnenul contra ungarilor din anul 1166, cărturarul Ioan Kinnamos (secolul XII), prezintă ruta trupelor conduse de Leon Vatatzes de la Marea Neagră prin

<sup>12</sup> M. Popescu-Spineni, *op. cit.*, p. 78.

<sup>13</sup> I.-A. Pop, *Limba ca mărturie a existenței străromânilor*.

<sup>14</sup> I. Taloș, *Împăratul Traian și conștiința romanității românilor. Cultură orală și scrisă din secolele XV-XX*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2021, p. 49.

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 50.

<sup>16</sup> C.C. Giurescu, D.C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, București, Editura Științifică, 1974, pp. 133, 134.

teritoriul nord-dunărean (actuala Românie) și notează prezența unui detașament de vlahi în armata imperială, cărora le remarcă originea latină. Iată care sunt cuvintele istoricului bizantin: „*Iar lui Leon, numit și Vatatzes, care aducea atâta oaste numeroasă din altă parte, ba chiar și o mare mulțime de valahi, despre care se spune că sunt colonii de demult ai celor din Italia*”.<sup>17</sup> Expresia „*aducea atâta oaste numeroasă din altă parte*” ar putea fi un indiciu asupra provenienței nord-dunărene a respectivilor vlahi. Cu toate că această origine nu este o certitudine (există cercetători care optează pentru o localizare sudică a vlahilor), textul oferit de Kinnamos este extrem de important prin atestarea elementului latin oriental, balcanic, care încă are conștiința descendenței romane imperiale.

## 2.2. Latinitatea românilor în scrierile autorilor italieni

Informații interesante despre limba românilor ne parvin pe filiera florentină: Rinaldo degli Albizzi (1370-1442), ambasador al Florenței în regatul ungar, nota în 1426 despre popoarele din estul Europei (denumită generic *Slavonia*) că „*limbile din Slavonia, care au țări și orașe proprii, mai întâi ungurii, germanii, slavii, românii, [care] au limba aproape romană*”.<sup>18</sup>

Cam în aceeași perioadă, umanistul Poggio Bracciolini (1380-1459) făcea următoarele referiri legate de estul Europei: „*La sarmatii de sus este o colonie rămasă, după cum se spune, de la Traian, care și acum, în atâta barbarie, păstrează limba latină de la italieni, care au ajuns acolo; ei spun oculum, digitum, manum, panem și multe altele, din care rezultă că toți coloniștii lăsați acolo coboară din latini și că acea colonie vorbește limba latină*”.<sup>19</sup>

În contextul constituirii unui front anti-otoman, Biondo Flavio (1392-1463) – umanist și cleric catolic, vorbea despre „*românii născuți din sânge roman*” prin prisma interacțiunii avute cu pelerinii sosiți la Roma: „*Iar dacii ripensi (dacii de pe mal) sau valahii din regiunea Dunării, care, de asemenea, se află în vecinătate, dovedesc prin vorbire originea lor romană ca pe*

<sup>17</sup> M. Popescu-Spineni, *op. cit.*, p. 96.

<sup>18</sup> V. Makusev, *Monumenta historica Slavorum meridionalium vicinorumque populorum et tabulariis et bibliothecis Italicis, I/1*, Varsaviae, 1874, p. 530, apud I.-A. Pop, *Ce credeau străinii de demult despre latinitatea românilor*, în I.-A. Pop, *De la romani la români. Pledoarie pentru latinitate*, București-Chișinău, Editura Litera, 2019, p. 196.

<sup>19</sup> Șt. Papacostea, *Geneza statului în Evul Mediu Românesc. Studii critice*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988, p. 226, apud I.-A. Pop, *Ce credeau străinii de demult despre latinitatea românilor*, în I.-A. Pop, *De la romani la români*, p. 195.

*un lucru de cinste, pe care o pun în evidență și o invocă; pe aceștia, venind anual la Roma și la pragurile apostolilor în calitate de creștini catolici, ne-am bucurat cândva de a fi auzit că vorbesc astfel încât cele ce spun, potrivit tradiției populare și comune a neamului lor, sunt o gramatică rustică cu savoare de latinitate”*.<sup>20</sup>

Creșterea interesului lumii occidentale pentru romanitatea orientală și generalizarea ideii latinității românilor survin odată cu diseminarea ideilor umanistului Enea Silvio Piccolomini (viitorul Papă Pius al II-lea), cuprinse în cartea *Cosmographia* (lucrarea a fost scrisă în anii pontificatului său, 1458-1463, dar a apărut postum, abia în 1501). Iată ce menționa Piccolomini în latină: „*Graiul acestui popor este roman/latin, deși schimbat în mare parte, fiind abia inteligibil pentru un om din Italia*”; ideea latinității limbii române este apoi nuanțată în cuvinte scrise în italiană: „*Această stirpe a conservat până acum limba romană/latină, care, deși alterată în mare parte, poate să fie încă înțeleasă de un italic*”. Legat de arealul locuit de români și numele acestuia, umanistul italian menționa în capitolul doi al operei sale: „*Acest pământ a fost locuit odinioară de geți, care l-au pus pe fugă rușinoasă pe Darius, fiul lui Histaspes... Și a fost dusă acolo o colonie de romani, care să-i țină în frâu pe daci, sub conducerea unui oarecare Flaccus, după care a fost numită Flacchia. Apoi, după o lungă bucată de timp, alterându-se numele, așa cum se întâmplă, a fost numită Valahia, și în loc de flacci au fost numiți valahi*”.<sup>21</sup>

În fine, italianul salernitan G. Pomponius Laetus (1425-1498), emisar al Papei Sixt al IV-lea în estul Europei, nota: „*Dacia, provincie care era așezată dincoace și dincolo de Istru, se cheamă în vremea noastră Volohia, iar locuitorii sunt numiți volohi. Volohia înseamnă Italia, deoarece ei vorbesc în mod italic*”.<sup>22</sup>

Nicolaus Machinensis (circa 1427-1480), episcop de Modrusa (în Dalmația), apropiat al Papei Pius al II-lea și legat al acestuia în Ungaria, a avut contact direct cu românii, chiar cu personalități importante precum Vlad Țepeș, în timpul captivității acestuia la Buda. Legat de latinitatea

<sup>20</sup> A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, București, Editura Enciclopedică, 1993, pp. 56, 57, apud I.-A. Pop, *Ce credeau străinii de demult despre latinitatea românilor*, în I.-A. Pop, *De la romani la români*, pp. 197, 198.

<sup>21</sup> Maria Holban (redactor responsabil), *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, 1968, pp. 472, 474, apud I.-A. Pop, *Ce credeau străinii de demult despre latinitatea românilor*, în I.-A. Pop, *De la romani la români*, pp. 198, 199.

<sup>22</sup> A. Marcu, *Riflessi di storia rumena*, în *Ephemeris Dacoromana*, I, 1923 p. 381, apud I.-A. Pop, *Ce credeau străinii de demult despre latinitatea românilor*, în I.-A. Pop, *De la romani la români*, p. 200.